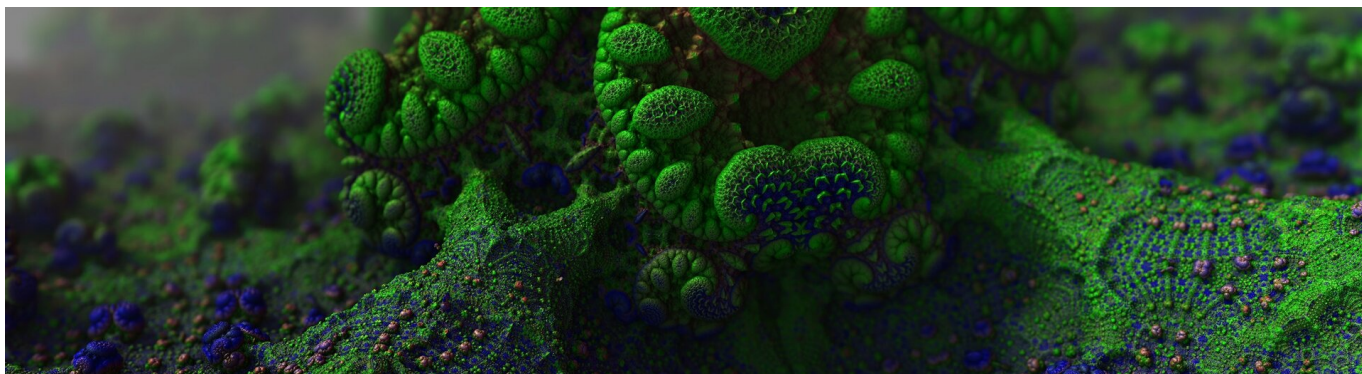

Hermeneutyka jako metodologia nauk humanistycznych

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Olga Tokarczuk, „Gazeta Wyborcza” z dnia 07. 10. 2002 r.
- Źródło: Olga Tokarczuk, *Prawiek i inne czasy*, tłum. M. Kędzierski.
- Źródło: Wilhelm Dilthey, *Pisma estetyczne*, tłum. K. Krzemieniowa.

Hermeneutyka jako metodologia nauk humanistycznych

Źródło: domena publiczna.

W jaki sposób rozumiemy teksty – dzieła kultury? Czym różni się humanistyka od nauk ścisłych? Hermeneutyka powstała jako metodologia pozwalająca na badanie wewnętrznych związków w tekście, podobnie jak bada się związki przyczynowo-skutkowe w świecie przyrody. Wilhelm Dilthey uważał, że rozumiemy wyraz dzieła, rozpoznając podobieństwo do naszych własnych stanów psychicznych.

Twoje cele

- Opiszysz, w jaki sposób Wilhelm Dilthey oddzielił naukę od humanistyki.
- Wyjaśnisz, jakie związki badają nauki humanistyczne.
- Sprawdzisz, co jest przedmiotem rozumienia według Diltheya i wytłumaczysz jego teorię na konkretnym przykładzie.

Uprawomocnienie nauk humanistycznych

Kolejnym ważnym etapem w historii hermeneutyki jest refleksja Wilhelma Diltheya.

domena publiczna

Wilhelm Dilthey (1833–1911) – niemiecki filozof i teoretyk kultury oraz metodolog. Dilthey opowiadał się za wypracowaniem autonomicznej metodologii nauk humanistycznych (włączał w nie nauki społeczne). Uzasadniał, że metafizyka i nauki przyrodnicze nie wypracowały dotychczas takiego modelu poznania naukowego, który byłby odpowiedni dla nauk humanistycznych. Efektem tego jest, według filozofa, kryzys kultury, a także upadek sztuki, która przestała stawiać sobie szczytne cele i stała się odtwórcza, oraz filozofii, która zdaje się rezygnować z podejmowania ostatecznych pytań i wyjaśniania świata.

Czasy nowożytne stoją pod znakiem znacznego sukcesu nauk szczegółowych, a także pewnego narastającego lekceważenia czy nawet pogardy dla nauk humanistycznych jako nienaukowych. Ideą Diltheya było stworzenie [metodologii](#) nauk humanistycznych porównywalnej pod względem obiektywności z metodologią nauk przyrodniczych. Metodologią tą była właśnie [hermeneutyka](#). Kategorią, dzięki której udało się Diltheyowi wyraźnie oddzielić naukę od humanistyki, było życie. W przyrodzie działają relacje przyczynowe, podczas gdy życie, które ma charakter strukturalny, stanowi całość relacyjną

i działają w nim wewnętrzne związki. Hermeneutyka ma za zadanie uchwycić właśnie te wewnętrzne związki. Całość życia objawia się w hermeneutyce dokładnie tak, jak się objawia sensowny kształt jakiejś melodii – nie na podstawie samego tylko następstwa rozbrzmiewających tonów, lecz od strony motywów muzycznych, które określają jedność jej postaci. Hermeneutyka jako metoda poznania ma uchwycić tę złożoną całość.

Definicja rozumienia według Diltheya

Dilthey wypracował następującą definicję rozumienia:

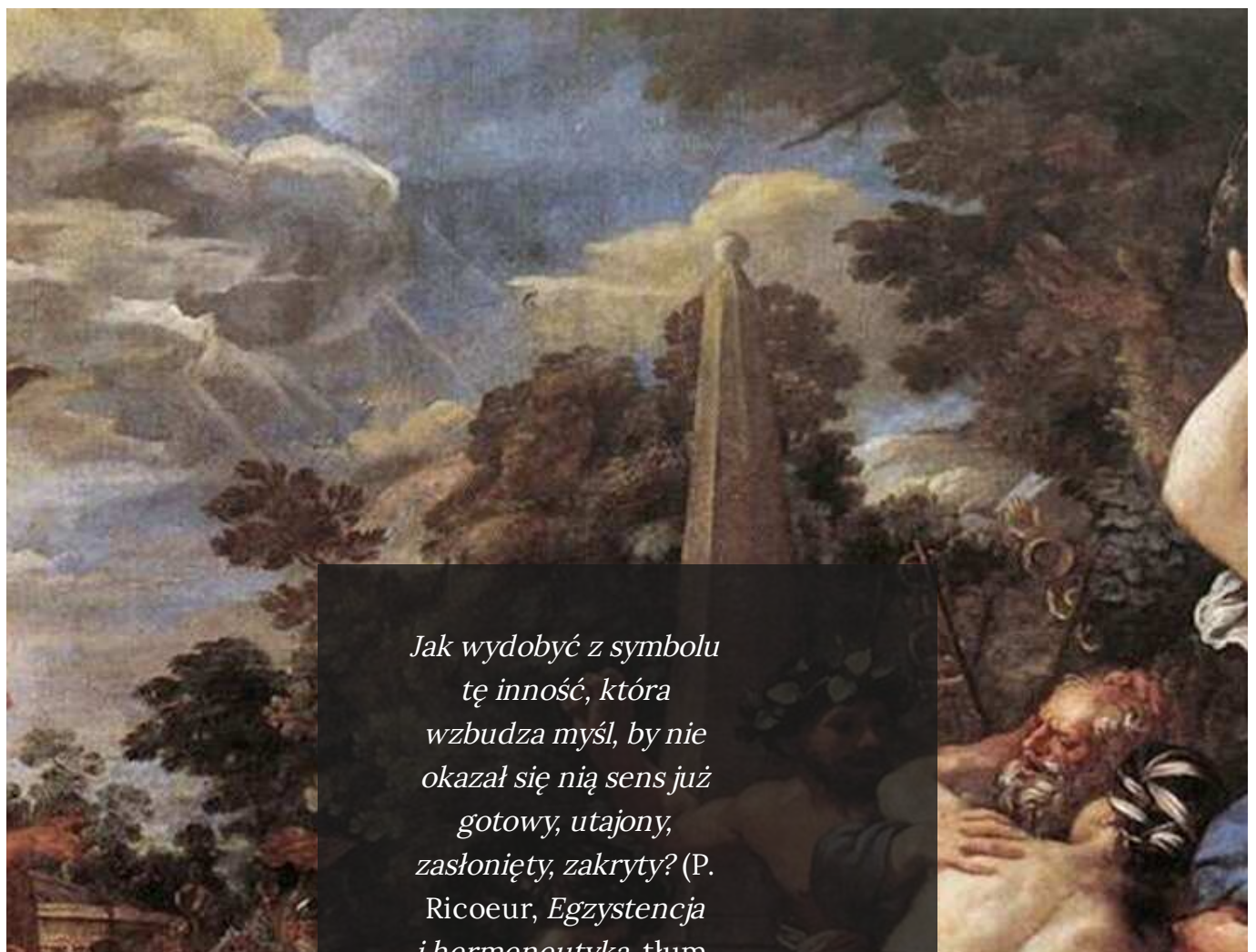
((Wilhelm Dilthey

Pisma estetyczne

[...] jest to proces, w którym na podstawie zmysłowo danych znaków rozpoznajemy coś psychicznego, czego one są przejawem.

Źródło: Wilhelm Dilthey, *Pisma estetyczne*, tłum. K. Krzemieniowa.

Rozumienie jest więc rozumieniem wyrazu (dzieła, tekstu, wypowiedzi). Przy czym w wyrazie to, co wyrażone, istnieje inaczej niż przyczyna w skutku. Jest ono obecne w samym wyrazie i rozumiane, gdy jest rozumiany wyraz.

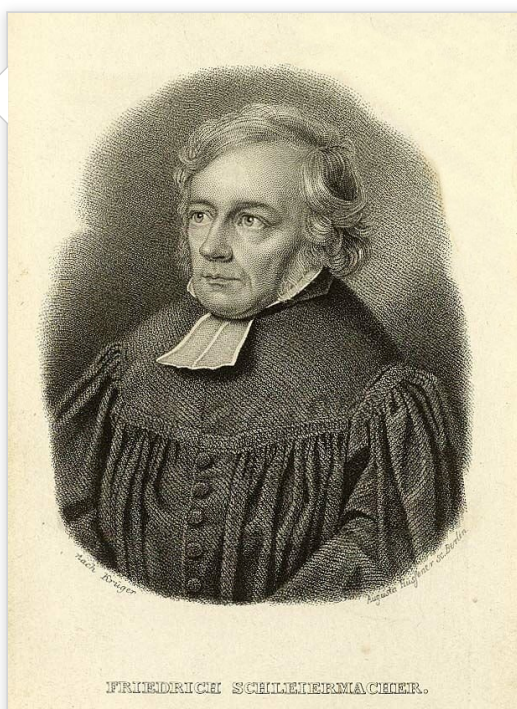
*Jak wydobyć z symbolu
tę inność, która
wzbudza myśl, by nie
okazał się nią sens już
gotowy, utajony,
zasłonięty, zakryty? (P.
Ricoeur, Egzystencja
i hermeneutyka tłum*

hermeneutyka, tłum.
E. Bieńkowska i in.,
Warszawa 1985, s. 66.)
Posłużyć ma temu
interpretacja
hermeneutyczna, która
dąży do rozumienia.

Pietro da Cortona, *Porwanie Sabineek*, 1627–1629
Źródło: domena publiczna.

Szczególnie istotne jest uświadomienie sobie, że Dilthey, inaczej niż Friedrich Schleiermacher, nie postulował wniknięcia w wewnętrzny świat drugiego człowieka.

Wikimedia Commons, domena publiczna

Friedrich Daniel Ernst Schleiermacher (1768–1834) – niemiecki filozof, teolog protestancki i filolog klasyczny. Urodził się w Breslau (dzisiejszy Wrocław) w pobożnej rodzinie (jego ojciec był kalwińskim duchownym).

Rozgłos Schleiermacherowi przyniosła wydana w 1799 r. praca *Mowy o religii do wykształconych spośród tych, którzy nią gardzą*. Głosił w niej m.in., że istnieje wiele równie uprawnionych form religii. Uważany jest w związku z tym za jednego z ojców tzw. teologii liberalnej. W swych pracach pozostawał pod dużym wpływem Herdera i Spinozy. Publikował kazania, tłumaczenia Platona oraz prace filozoficzne. Szczególne uznanie przyniosły mu prace z zakresu teorii interpretacji i egzegezy. Zwrócił uwagę na konieczność bardziej jednorodnego namysłu nad metodą interpretacji tekstu pisanego i mówionego, a więc na konieczność stworzenia jednej metody ważnej dla wszystkich tekstów (postulat ten odnosił się przede wszystkim do zniesienia różnicy między interpretacją Pisma Świętego a interpretacją tekstów świeckich).

Przedmiotem rozumienia są przejawy zewnętrzne tego świata. Bez nich nie ma rozumienia. Rozumiemy je nie poprzez wczucie czy wgląd, ale na drodze rozpoznania podobieństwa względem naszych własnych wewnętrznych stanów psychicznych. Dilthey zakładał, że podstawowe struktury życia są we wszystkich ludziach takie same.

Olga Tokarczuk

Książka staje się nie wtedy, kiedy jest pisana, ale wtedy, kiedy jest czytana. To dzięki czytelnikowi jest w stanie nabrać myśli, wejść w świat, rozrosnąć się.

Źródło: Olga Tokarczuk, „Gazeta Wyborcza” z dnia 07. 10. 2002 r.

Polecenie 1

Odpowiedz na pytanie, o czym świadczą słowa wypowiedziane przez Olę Tokarczuk?

Słownik

hermeneutyka

(gr. *hermeneutikos* – dotyczący objaśniania) dziedzina filozofii badająca wszelkie formy ekspresji, np. mity, symbole religijne, dzieła sztuki; praktyka i sztuka interpretacji (wyjaśniania, tłumaczenia, przekładania) i rozumienia tekstów mówionych i pisanych, religijnych (świętych) i świeckich (poetyckich, prawniczych), których sens jest obcy lub ukryty, oraz dziejów i kultury; podstawowa metoda rozumienia wytworów kultury przez duchowe zbliżenie się do nich

metodologia

(gr. *methodos* – badanie + *logos* – nauka, słowo) nauka o metodach badań naukowych stosowanych w danej dziedzinie wiedzy

Inspiracje filozoficzne w literaturze

Polecenie 1

Zapoznaj się z audiobookiem i zastanów, w jaki sposób możesz zastosować metodę Diltheya do zrozumienia fragmentu książki Olgi Tokarczuk.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PnfUsGJb7>

Olga Tokarczuk

Prawiek i inne czasy

Czas gry

W książce *Ignis fatuus, czyli Pouczająca gra dla jednego gracza*, która jest instrukcją Gry, przy opisie Czwartego Świata znajduje się następująca historia:

„Bóg stworzył czwarty świat w zapamiętaniu, które niosło mu ulgę w jego boskim cierpieniu. Kiedy stworzył człowieka, oprzytomniał – takie wrażenie ten na nim zrobił. Porzucił więc dalsze stwarzanie świata – bo czyż mogło być coś doskonalszego? – i teraz, w swym boskim czasie, podziwiał własne dzieło. Im głębiej sięgał wzrok Boga w ludzkie wnętrze, tym gorętsza rozpalala się w Bogu miłość do człowieka. Lecz człowiek okazał się niewdzięczny, zajął się uprawą ziemi, płodzeniem ziemi, płodzeniem dzieci, i nie zwracał uwagi na Boga. Wtedy w boskim umyśle pojawił się smutek, z którego sączyła się ciemność.

Bóg zakochał się w człowieku bez wzajemności. Boska miłość, jak każda inna, bywa uciążliwa. Człowiek zaś dojrzał i postanowił uwolnić się od natrętnego kochanka. ‘Pozwól mi odejść – powiedział. – Daj mi poznać świat na swój własny sposób i zaopatrz mnie w drogę’.

‘Nie poradzisz sobie beze mnie – rzekł Bóg człowiekowi. – Nie odchodź’.

‘Daj spokój’ – powiedział człowiek, a Bóg z żalem przychylił mu gałąź jabłoni.

Bóg został sam i tęsknił. Śniło mu się, że to on wygnał człowieka z raju, tak bardzo bolała go myśl, że został porzucony.

‘Wróć do mnie. Świat jest straszny i może cię zabić. Spójrz na trzęsienia ziemi, na wybuchy wulkanów, na pożary i potopy’ – grzmiał z deszczowych chmur.

‘Daj spokój, poradzę sobie’ – odpowiedział mu człowiek i poszedł.”[...]

Czas grzybni

Grzybnia rośnie pod całym lasem, a może nawet pod całym Prawiekiem. Tworzy w ziemi, pod miękkim poszyciem, pod trawą i kamieniami, płataninę cienkich niteczek, sznurków i kłębków, którymi omotuje wszystko. Nici grzybni mają potężną siłę i wciskają się między każdą grudkę ziemi, oplatają korzenie drzew i przytrzymują wielkie głazy w ich nieskończenie powolnym ruchu naprzód. Grzybnia podobna jest pleśni – biała, delikatna, zimna – księżycowa podziemna koronka, wilgotne mereżki plechy, śliskie pępowiny świata. Przerasta łąki i wędruje pod drogami ludzi, wspina się na mury niezauważenie atakuje ich ciała.

Grzybnia nie jest ani rośliną, ani zwierzęciem. Nie potrafi czerpać siły ze słońca, bo jej natura obca jest słońcu. Nie ciągnie jej do ciepłego i żywego, bo jej natura nie jest ani ciepła, ani żywa. Grzybnia żyje dzięki temu, że wysysa resztki soków z tego, co umiera, co się rozkłada i wsiąka w ziemię. Grzybnia jest życiem śmierci, życiem rozkładu, życiem tego, co umarło. [...]

Głęboko pod ziemią, w samym środku Wodenicy, tętni wielki biały splątany kłąb plechy, który jest sercem grzybni. Stąd grzybnia rozpościera się na wszystkie strony świata. Las jest tutaj ciemny i wilgotny. Wybijałe jeżyny więżą pnie drzew. Wszystko porasta bujny mech. Ludzie instynktownie omijają Wodenicę, chociaż nie wiedzą, że tu, pod spodem, pulsuje serce grzybni.

Ze wszystkich ludzi tylko Ruta o tym wie. Domyśliła się tego po najpiękniejszych muchomorach, które rosną tutaj co roku. Muchomory są strażnikami grzybni. Ruta kładzie się na ziemi między nimi i ogląda od spodu ich spienione, śnieżnobiałe halki.

Ruta kiedyś usłyszała życie grzybni. Był to podziemny szelest, który brzmiał niby głuche westchnienie, a potem słychać było delikatne potrząskiwanie grudek ziemi, kiedy przepychała się między nimi nitka plechy. Ruta usłyszała uderzenie serca grzybni, które następuje raz na osiemdziesiąt ludzkich lat.

Od tej pory przychodzi w to wilgotne miejsce na Wodenicy i zawsze kładzie się na mokrym mchu. Kiedy leży dłużej, zaczyna czuć grzybnię jeszcze inaczej – grzybnia bowiem spowalnia czas. Ruta zapada w sen-nie-sen i widzi wszystko w zupełnie odmienny sposób. Widzi pojedyncze podmuchy wiatru, pełen powolnej gracji lot owadów, płynne ruchy mrówek, cząsteczki światła, które osiadają na powierzchni liści. Wszystkie wysokie dźwięki – trele ptaków, piski zwierząt – zmieniają się w buczenia i dudnienia i suną tuż przy ziemi jak mgła. Rucie wydaje się, że leży tak godzinami, choć minęła ledwie chwila. Tak grzybnia bierze w posiadanie czas.

Źródło: Olga Tokarczuk, *Prawiek i inne czasy*, tłum. M. Kędzierski.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Jak już wiesz, rozumienie według Diltheya jest procesem, „w którym na podstawie zmysłowo danych znaków rozpoznajemy coś psychicznego, czego one są przejawem”. Jakie związki przyczynowo-skutkowe widzisz w powyższym tekście? Czy potrafisz opisać relację między Bogiem, człowiekiem i światem lub między grzybnią, światem i Rutą w sposób, który będzie nawiązywał do metody Diltheya?

Film edukacyjny

Polecenie 1

Wysłuchaj wykładu, a następnie wyjaśnij słowa dr. Marciszuka: „wszyscy jesteśmy hermeneutami”.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/Da6umSUyt>

Film edukacyjny. Co to jest hermeneutyka?

Wykłada dr Piotr Marciszuk.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Co to jest hermeneutyka?*

Polecenie 2

Wyjaśnij, w jaki sposób Wilhelm Dilthey określił reguły hermeneutyki.

Ćwiczenie 1

W jaki sposób Friedrich Schleiermacher chciał zrozumieć dzieło geniusza? Zaznacz poprawną odpowiedź.

☐

Twierdził, że drogą do zrozumienia jakiegokolwiek dzieła jest egzegeza tekstu biblijnego.

☐

Dowodził, że nie da się zrozumieć dzieła geniusza, ponieważ niemożliwe jest utożsamienie się z nim.

☐

Uważał, że należy odtworzyć proces twórczy autora.

Ćwiczenie 2

Stwórz przy pomocy poniższych elementów definicję koła hermeneutycznego.

a szczegół nie może

Koło hermeneutyczne opisuje

bez zrozumienia szczegółu,

być zrozumiany

bez odwołania się

Nie można zrozumieć całości

interpretacji tekstu.

hermeneutyczny sposób rozumienia i

do całości.

Praca domowa

Napisz tekst rozmowy, jaka mogłaby się odbyć między tobą a Olgą Tokarczuk, na temat interpretacji analizowanego podczas lekcji fragmentu *Prawieku i innych czasów*.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Hermeneutyka jako metodologia nauk humanistycznych

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

12. Egzystencjalizm. Uczeń:

4) charakteryzuje jeden z następujących kierunków filozofii XX wieku: filozofia życia, hermeneutyka, personalizm, filozofia dialogu;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne (językiem ucznia):

- Opiszysz, w jaki sposób Wilhelm Dilthey oddzielił naukę od humanistyki.
- Wyjaśnisz, jakie związki badają nauki humanistyczne.
- Sprawdzisz, co jest przedmiotem rozumienia według Diltheya i wytłumaczysz jego teorię na konkretnym przykładzie.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wyjaśnia, w jaki sposób Wilhelm Dilthey oddzielił naukę od humanistyki;
- odróżnia związki badane przez nauki humanistyczne od związków badanych przez nauki przyrodnicze;

- określa, czym jest przedmiot rozumienia według Diltheya, i wyjaśnia jego teorię na konkretnym przykładzie.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- nauczanie wyprzedzające.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- metoda akwariów;
- praca z tekstem;

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiałach;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Hermeneutyka jako metodologia nauk humanistycznych”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się przed zajęciami z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i rozwiązanie ćwiczenia nr 2 z sekcji „Film edukacyjny”.
2. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z medium w sekcji „Film edukacyjny”.

Faza wprowadzająca:

1. Prowadzący zajęcia loguje się na platformie. Na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika wyświetla temat lekcji, następnie omawia cel zajęć i informuje uczniów o ich planowanym przebiegu. Wspólnie z uczniami ustala kryteria sukcesu.

2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel odczytuje pytanie znajdujące się we wprowadzeniu do e-materiału wyświetlonego na tablicy: *Czym różni się humanistyka od nauk ścisłych?* Prosi uczniów, aby w parach rozpoczęli wstępną dyskusję na ten temat. Uczniowie dzielą się swoimi spostrzeżeniami na forum, a wybrana osoba zapisuje najważniejsze spostrzeżenia i wnioski z dyskusji na tablicy.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z multimedium nr 1.** Nauczyciel wyświetla multimedium z sekcji „Audiobook”. Uczniowie wspólnie zapoznają się z jego treścią. Następnie dobierają się w grupy trzyosobowe, których zadaniem jest odpowiedzieć na polecenie nr 2. Po skończonej pracy uczniowie omawiają ich rezultaty na forum klasy. Nauczyciel pełni rolę doradcy i udziela uczniom informacji zwrotnej.
Metoda akwarium. Nauczyciel dzieli uczniów na dwie grupy, które będą uczestniczyć w dyskusji metodą akwarium na temat: *O czym świadczą słowa wypowiedziane przez Olgę Tokarczuk: „Książka staje się nie wtedy, kiedy jest pisana, ale wtedy, kiedy jest czytana. To dzięki czytelnikowi jest w stanie nabrać myśli, wejść w świat, rozrosnąć się”?*, w wyznaczonym czasie.
Pierwsza grupa siada w kręgu i dyskutuje na zadany temat, natomiast druga grupa obserwuje przebieg dyskusji i analizuje jej skuteczność oraz ogólny przebieg. Po zakończeniu dyskusji wybrani uczniowie dokonują oceny umiejętności prowadzenia dyskusji, trzymania się tematu, doboru argumentów, a nauczyciel uzupełnia ich wypowiedzi informując uczniów o ich mocnych i słabych stronach.
2. **Praca z multimedium nr 2.** Nauczyciel wyświetla multimedium z sekcji „Film edukacyjny”. Tym razem uczniowie pracują w parach, przygotowując odpowiedzi na pytania: *Co oznaczają słowa: „wszyscy jesteśmy hermeneutami”?*
W jaki sposób William Dilthey określił reguły hermeneutyki? Po wyznaczonym czasie pary łączą się w czwórki i wspólnie omawiają swoje odpowiedzi, uzupełniając zawarte w nich wnioski i wiadomości. Nauczyciel pilnuje porządku pracy, pełni rolę doradcy i udziela uczniom informacji zwrotnej.
3. Uczniowie wykonują indywidualnie ćwiczenie nr 1, a następnie porównują swoje odpowiedzi z koleżanką lub kolegą.

Faza podsumowująca:

1. Na zakończenie nauczyciel dokonuje oceny pracy wylosowanej grupy. Prosi o samoocenę uczniów dotyczącą współpracy w zespole oraz wykonanego zadania. Dokonuje oceny pracy wybranych uczniów.
2. Uczniowie indywidualnie przygotowują definicję rozumienia. Nauczyciel prosi uczniów o odczytanie swoich odpowiedzi.
3. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Napisz tekst rozmowy, jaka mogłaby się odbyć między tobą a Olgą Tokarczuk, na temat interpretacji analizowanego podczas lekcji fragmentu *Prawieku i innych czasów*

Materiały pomocnicze:

- Winnicka-Gburek J., *Co ma do powiedzenia o współczesnym dziele sztuki hermeneutyka rozumiana jako interpretacja symbolu i metody?*, Estetyka i Krytyka 29 (2/2013), dostępne: <https://pjaesthetics.uj.edu.pl>
- Leszczyński A. C., *Hermeneutyka jako sztuka interpretacji tekstu*, dostęp: <https://www.ssw-sopot.pl/wp-content/uploads/2020/06/1.hermeneutyka-jako-sztuka-interpretacji-tekstu.pdf>

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Film edukacyjny” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.